

نقش جهانی مساجد

در ایجاد وحدت و پشتیبانی از حرکت‌های انقلابی جهان اسلام

پیش‌گفتار

مساجد همواره خانه خدا، سجده‌گاه عشق، مأمن مردم، مرکز آزادی و رهایی از قید و بند اسارت‌های درونی و گسستن قیود برونی برای پرواز به ملکوت در اوج بندگی خدا، دانشگاه معارف دین و قرآن، مبدأ و منتهای معراج، مرکز اعتکاف و سلوک، محل انس و ذکر، خانه آزادی و پرورش‌گاه آزادگی، سکوی عروج و معراج، مشعل هدایت، نماد توجه به ارزش‌های والای انسانی و طرد آلاینش‌های مادی، گوه‌رگران‌بها و جواهر درخشنده فرهنگ و هنر و معماری اسلامی، مرکز آرامش یافتن روح، میعادگاه و محل دیدار روزانه مسلمانان و جایگاه برگزاری زیباترین همایش روزانه عبادی، نشانگر و حافظ هویت دینی و تجلی‌گاه وحدت مسلمانان، ستاد فرماندهی جهاد و دفاع و پایگاه مقاومت در برابر بیگانگان، جایگاه مشاوره و شکل‌گیری صحیح فرآیند تصمیمات مهم سیاسی، نهاد ساماندهی انقافات واجب و مستحب و پناهگاه مستضعفان و محل حل و فصل اختلافات و مشکلات فردی و اجتماعی، مرکز تحکیم روابط اجتماعی و محل تقویت مشارکت اجتماعی در امور مختلف، پایگاه مهم فعالیت‌های فرهنگی و مرکز پیش‌گیری و کاهش بزه‌کاری‌های اجتماعی، نماد برترین نوع حضور زنان در جامعه، مائده بزرگ روح انسان در تداوم ایمان، تجسم اعلاى فطرت خدا، حضور نور در سیطره بی‌امان ظلمت در زمین، طواف دل در حریم الهی در احرام مناجات، سمبل صفتبندی حق‌جویان توحید اندیش در برابر حق‌ستیزان ستمگر بوده است. آری، مسجد، در جهان هستی، قلب تپنده معنوی است که در فضای نورانی آن، آسمان و زمین به هم پیوند می‌خورد و انسان به عنوان گل سر سبد نظام هستی در آن رشد و تکامل می‌یابد. بدین‌سان مساجد ترجمان اندیشه و اعتقاد يك امت بلکه فریاد همه حنجره‌های پاك

و خدایی است.

خوشبختانه نامم‌گذاری، اجرای برنامه‌های ویژه و برپایی سلسله همایش‌های هفته گرامی‌داشت جهانی مساجد، فرصتی را فراهم آورده تا محققان، پژوهش‌گران، فرهیختگان، رهبران و اندیشمندان امت اسلامی در فضایی آکنده از حس مسئولیت و دلسوزی گرد آمده و برای رفع موانع و چالش‌های کنونی مساجد چاره‌جویی نموده و برای افزون ساختن زمینه‌های جذب جوانان و ارتقا و توسعه کمی و کیفی مساجد برنامه‌ریزی کنند.

کمیته علمی ستاد هفته گرامی‌داشت به منظور بهره‌مندی هرچه بیشتر از دیدگاه صاحب‌نظران فرهیخته و مدعوین دانشور همایش، در مورد موضوعات اساسی مساجد پرسش و نکاتی را در قالب چهار کمیسیون تخصصی مصوب به محضر مبارک حصار گرامی تقدیم نموده است تا در سایه رهنمود، پیشنهاد و طرح‌های شما گرامیان، طرح جامع احیای عظمت، جایگاه و کارکردهای اساسی مسجد در دوران معاصر را تدوین نماید و در جهت اجرا و تحقق آن گام بردارد.

امید است با لطف خداوند هستی و همدلی امت اسلامی و با احیای نقش آفرینی بی‌بدیل مساجد به عنوان موهبت بزرگ الهی، از آن فضاهاى مقدس به خوبی بهره گرفته و برای رفع مشکلات جهان اسلام از شبکه گسترده، نورانی و جهانی مساجد استفاده شود. ان شاء الله.

کمیته علمی ستاد گرامی داشت هفته جهانی مساجد

از همان آغازین روزهای بعثت، قرآن کریم مسلمانان را امتی واحد^۱ و مؤمنان را برادر یکدیگر خواند^۲ و آنان را به اتحاد و پرهیز از اختلاف و تنازع دعوت نمود^۳ و پیمودن راه مستقیم را به آنان توصیه فرمود.^۴ و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله برای تحقق این اتحاد، کوشش فراوانی مبذول و زحمات طاقت فرسایی متحمل گشت.

شاید بتوان ادعا نمود که یکی از فلسفه‌های تشریح و واجب ساختن اجتماعات معنوی همانند نماز جماعت، نماز جمعه و کنگره سالیانه حج، استحکام پیوندهای دینی و برادرانه

۱. «ان هذه امتکم امت واحده و انا ربکم فاتقون» مؤمنون: ۵۲ .

۲. «انما المؤمنون اخوه» حجرات: ۱۰ .

۳. «و لا تنازعوا فتفشلوا و تذهب ربکم و اصبروا ان الله مع الصابرين» انفال: ۴۶ .

۴. «و ان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه» انعام: ۱۵۲ .

در امت اسلامی بوده است زیرا خداوند، کعبه را سبب قوام یافتن مردمان خوانده است.^۵
قرآن کریم نه تنها مسلمانان را به وحدت فراخوانده بلکه همه موحدان را در پرتو عبودیت خداوند به وحدت دعوت نموده است:

«**قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَوْ لَا نَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ**»^۶

با عنایت به آن که مسجد مرکز اصلی عبادت و عبودیت خداست، پس چرا ما از این مراکز مقدس برای وحدت بخشی بین مسلمانان استفاده نکنیم؟

رویکرد اساسی پیامبر صلی الله علیه و آله به ساخت مسجد در آغاز هجرت مؤید این حقیقت است که اجتماع معنوی و روزانه مسلمانان در مسجد، پیوندهای اجتماعی و وحدت بخش آنان را مستحکم می‌سازد، آن حضرت در آغاز هجرت، پس از خروج از غار ثور به هنگام ورود به منطقه و محله قبا که تا مرکز شهر یثرب فاصله چندانی نداشت، مسجد قبا را بنیان نهاد تا نقش اساسی مسجد در اسلام و زندگی مسلمانان و ضرورت توجه مردم به این مرکز وحدت آفرین متوجه سازد.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله پس از اقامت چند روزه در قبا و بنای اولین مسجد در اسلام و ملحق شدن امیرالمؤمنین علی علیه السلام، به همراه فوادم در روز جمعه به سوی شهر یثرب حرکت کردند ولی در میان راه و نزدیک ظهر به محله بنی سالم رسیدند. مردم قبیله به استقبال آن حضرت آمدند و درخواست کردند در میان آنان نزول اجلال فرماید. مسلمانان بنی سالم اگرچه پیش از ورود پیامبر صلی الله علیه و آله مکانی برای نماز ساخته بودند ولی هنوز به صورت رسمی افتتاح نشده بود. پس از اصرار مردم، ناچه آن حضرت کنار مسجد متوقف شد، پیامبر فرود آمدند و این مسجد با قدوم و حضور رسول الله صلی الله علیه و آله و ایراد خطبه و اقامه نماز جمعه به طور رسمی افتتاح و تثبیت شد. پس از ورود به مدینه نیز نخستین اقدام آن حضرت ساخت مسجد نبوی بود که مرکز همه فعالیت‌های اجتماعی سیاسی دفاعی و حکومتی مسلمانان شد.

اکنون در این شرایط حساس تاریخ که از یک سو اسرائیل سرزمین‌های قدس شریف را به اشغال درآورده و خیال تخریب مسجد الاقصی را در سر می‌پروراند و آمریکا با اشغال دو کشور اسلامی فریاد آغاز شدن دوباره جنگ‌های صلیبی را به گوش رسانیده و مسلمانان در

^۵ . «جعل الله الكعبة بيت الحرام قیاما للناس» مانده: ۹۷ .

^۶ . آل عمران: ۶۴ .

بسیاری از نقاط جهان تحت فشار و ظلم و ستم قرار دارند و از سوی دیگر دشمن با به‌کار گرفتن همه تجهیزات و امکانات خود در زمینه فرهنگی تهاجم همه جانبه‌ای نسبت به نسل جوان صورت داده است و می‌کوشد در سایه آن هویت جوانان مسلمان جهان را به یغما برده و آنان را به مبلغان بی‌مزد خود بدل سازد، آیا چاره‌ای جز ایجاد يك شبکه درهم تنیده و قدرتمند معنوی جهانی مساجد و سعی در احیای مساجد و مستحکم ساختن پیوند آنها و بهره‌برداری در عالی‌ترین شکل ممکن از مساجد جهان اسلام برای حمایت از مسلمانان مظلوم جهان باقی مانده است؟

خوشبختانه ظرفیت و گستردگی مساجد جهان اسلام با توجه به پراکندگی آن در اقصی نقاط عالم به قدری زیاد است که می‌تواند در صورت ساماندهی مناسب به عنوان سنگری مستحکم و پایگاهی قدرتمند، عظیم و مردمی در سراسر جهان اسلام از مشکلات جوامع کاسته و در برابر توطئه‌های دشمنان جهان اسلام با کمال قدرت بایستد.

در این راستا توجه به نکات ذیل لازم است:

۱ - با پیشرفت تکنولوژی ارتباطات و فراهم آمدن امکان برقرار پیوند و ارتباط، لزوم استفاده از تلفن، فاکس، ماهواره و طراحی شبکه هماهنگ جهانی مساجد در اینترنت تحت نظر شورای عالی مساجد جهان اسلام متشکل از مسئولان مساجد کشورهای اسلامی، يك ضرورت است.

۲ - اطلاع‌رسانی روزآمد این شبکه در امور دینی، مشکلات جهان اسلام و احوال مسلمانان جهان اسلام در همه نقاط جهان و ساماندهی برنامه‌های مردمی و عمومی می‌تواند یکی از کارکردهای اساسی این شبکه باشد. به طور مثال:

- اعلام رویت هلال ماه نو از طریق هر مسجد به شبکه جهانی مساجد توسط مردم متدین پیرامون هر مسجد در جهان اسلام می‌تواند با عنایت به فتاوی نوین برخی از مراجع معظم تقلید یکسان‌سازی ماه‌های قمری و وحدت میان مسلمانان کشورهای مختلف در این زمینه بیانجامد.

- ساماندهی تظاهرات گسترده مردمی روز قدس در جهان اسلام از طریق این شبکه می‌تواند آمریکا و اسرائیل را به عقب‌نشینی واداشته و مواضع مردم فلسطین و مبارزان جان برکف آن را تقویت نماید.

۳ - همسان‌سازی مواضع و ساماندهی حرکت‌های مردمی جهانی برای حفظ منافع مشترک دینی و جهانی و مقابله با دشمنان اسلام می‌تواند مساجد را به عنوان قدرتمندترین سنگر

مبارزه بر علیه ظلم و استکبار درآورده، قدرت مردمی جهان اسلام را آشکار سازد.

۴ - امکان تبلیغ دینی، آموزش قرآن، رفع نیازهای یکدیگر از طریق تبادل فرهنگی، علمی، انتقال تجارب و حتی مبادلات اقتصادی بین مردم مسلمان جهان و گفت‌وگو مسالمت‌آمیز مذاهب مختلف از طریق شبکه جهانی مساجد، امری ممکن بلکه مطلوب خواهد بود.

اکنون پرسش اساسی آن است که برای تشکیل شورای عالی مساجد جهان اسلام و طراحی شبکه جهانی مساجد، چه اقدامات، زمینه‌سازی و تمهیداتی باید صورت پذیرد؟

افق چشم‌انداز بیست ساله و برنامه چهارم توسعه

ابلاغ متن کامل چشم‌انداز بیست ساله توسط مقام معظم رهبری به ریاست جمهوری و ارسال همزمان آن برای مجلس شورای اسلامی و مجمع تشخیص مصلحت نظام، از يك سو فصل جدیدی از جهت‌گیری، سیاست و اهداف کلی برنامه‌ریزی، الزامات و راهبردها را پیش رو نهاد و تحقق آرمان‌ها، سازندگی‌ها، بهبودسازی، پالایش و پیرایش و در يك جمله تعالی و رشد متناسب با شأن و جایگاه مردم بزرگوار انقلابی ایران و در نتیجه آثار و برکات نوینی را نوید بخشید.

و از سوی دیگر برابر فرموده پرچمدار فرزانه انقلاب اسلامی:

«تدوین سند چشم‌انداز بیست ساله کشور که در آن هدف نهایی تبدیل ایران به کشوری توسعه یافته با هویت اسلامی و انقلابی و الهام‌بخش در جهان اسلام عنوان شده، تمام امیدهای آنها (دشمنان) را به یأس مبدل کرد».

براساس تأکید متن ابلاغیه، تدوین برنامه جامع و عملیاتی و اهتمام و دقت نظر در تقنین و تحقق و تلاش مجدانه در جهت اجرای آن، از وظایف مهم دولت، مجلس، مجمع تشخیص مصلحت، قوه قضاییه، آحاد سازمانهای دولتی، مطبوعات و مردم است.

سازمان رسیدگی به امور مساجد نیز بر مبنای مطالعات بنیادی و میدانی خود، تدوین برنامه جامع اجرایی و عملیاتی در جهت تحقق اهداف فرهنگی چشم‌انداز بیست ساله را مورد توجه قرار داده است و برای استفاده از دیدگاه صاحب نظران و اندیشمندان و فرهیختگان، کمیسیون ویژه‌ای را در سلسله همایش‌های هفته بزرگداشت جهانی مساجد اختصاص داده است.

امید است که خداوند متعال توفیق بهره‌مندی از نظرات، تدوین نهایی و تحقق و اجرای

آن را عنایت فرماید.

نگاهی به برخی از فرازهای سند چشم انداز و برنامه چهارم

با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش برنامه‌ریزی شده و مدبرانه جمعی و در مسیر تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی، در چشم‌انداز بیست ساله:

ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل.

جامعه ایرانی در افق این چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت:

— توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی، با تأکید بر:

— مردم سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی.

— برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی.

— امن، مستقل و مقتدر با سامان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت.

— برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت قضایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده، به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط‌زیست مطلوب.

— فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن رضایت‌مند و برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن.

— دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمدسزانه و رسیدن به اشتغال کامل.

— الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی سالم و منطقه‌ای براساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی قدس‌سره. — دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان براساس اصول عزت، حکمت و مصلحت.

سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه در امور فرهنگی، علمی و فن‌آوری

- ۱ - اعتلا و تعمیق و گسترش دادن معرفت و بصیرات دینی بر پایه قرآن و مکتب اهل‌بیت علیهم‌السلام.
- استوار کردن ارزش‌های انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل.
- تقویت فضایل اخلاقی و ایمان، روحیه ایثار و امید به آینده.
- برنامه‌ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی.
- ۲ - زنده و نمایان نگه داشتن اندیشه دینی و سیاسی حضرت امام خمینی قدس‌سره و برجسته کردن نقش آن به عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها.
- ۳ - تقویت وجدان‌کاری و انضباط اجتماعی و روحیه‌کار و ابتکار، کار آفرینی، دست‌کاری و قناعت و اهتمام به ارتقای کیفیت تولید، فرهنگ‌سازی برای استفاده از تولیدات داخلی، افزایش تولید و صادرات کالا و خدمات.
- ۴ - ایجاد انگیزه و عزم ملی برای دستیابی به اهداف موردنظر در افق چشم‌انداز.
- ۵ - تقویت وحدت و هویت ملی مبتنی براسلام و انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی و آگاهی کافی درباره تاریخ ایران، فرهنگ، تمدن و هنر ایرانی - اسلامی و اهتمام جدی به زبان فارسی.
- ۶ - تعمیق روحیه دشمن‌شناسی و شناخت ترفندها و توطئه‌های دشمنان علیه انقلاب اسلامی و منافع ملی، ترویج روحیه ظلم‌ستیزی و مخالفت با سلطه‌گری استکبار جهانی.
- ۷ - سالم‌سازی فضای فرهنگی، رشد آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی و اهتمام به امر به معروف و نهی از منکر.
- اطلاع‌رسانی مناسب برای تحقق ویژگی‌های مورد نظر در افق چشم‌انداز.
- ۸ - مقابله با تهاجم فرهنگی.
- گسترش فعالیت‌های رسانه‌های ملی در جهت تبیین اهداف و دست‌آوردهای ایران

- اسلامی برای جهانیان.
- ۹ - سازماندهی و بسیج امکانات و ظرفیت‌های کشور در جهت افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان.
- تقویت نهضت نرم‌افزاری و ترویج پژوهش.
- کسب فن‌آوری، به ویژه فن‌آوری‌های نو شامل ریز فن‌آوری و فن‌آوری‌های زیستی، اطلاعات و ارتباطات، زیست محیطی، هوا فضا و هسته‌ای.
- ۱۰ - اصلاح نظام آموزشی کشور، شامل: آموزش و پرورش، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش عالی و کارآمد کردن آن برای تأمین منابع انسانی مورد نیاز در جهت تحقق اهداف چشم‌انداز.
- ۱۱ - تلاش در جهت تبیین و استحکام مبانی مردم سالاری دینی و نهادینه کردن آزادی‌های مشروع از طریق آموزش، آگاهی بخشی و قانونمند کردن آن.

امور اجتماعی، سیاسی دفاعی و امنیتی

- ۱۲ - تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت‌های برابر و ارتقای سطح شاخص‌هایی از قبیل آموزش، سلامت، تأمین غذا، افزایش درآمد سرانه و مبارزه با فساد.
- ۱۳ - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و مؤسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی.
- ۱۴ - تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی و استیفای حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.
- ۱۵ - تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی.
- فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی آنان.
- توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی‌های آنان.
- ۱۶ - ایجاد محیط و ساختار مناسب حقوقی، قضایی و اداری برای تحقق اهداف چشم‌انداز.
- ۱۷ - اصلاح نظام اداری و قضایی در جهت افزایش تحرک و کارایی، بهبود

خدمت‌رسانی به مردم، تأمین کرامت و معیشت کارکنان، به کارگیری مدیران و قضات لایق و امین و تأمین شغلی آنان، حذف یا ادغام مدیریت‌های موازی، تأکید بر تمرکززدایی در حوزه‌های اداری و اجرایی، پیشگیری از فساد اداری و مبارزه با آن و تنظیم قوانین مورد نیاز.

۱۸ - گسترش و عمیق بخشیدن به روحیه تعاون و مشارکت عمومی و بهره‌مند ساختن دولت از همدلی و توانایی‌های عظیم مردم.

۱۹ - آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول ذیل:

- ملاحظات امنیتی و دفاعی.

- کارایی و بازدهی اقتصادی.

- وحدت و یکپارچگی سرزمین.

- گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای.

- حفاظت محیط‌زیست و احیای منابع طبیعی.

- حفظ هویت اسلامی - ایرانی و حراست از میراث فرهنگی.

- تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور.

- رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور.

۲۰ - تقویت امنیت و اقتصاد ملی با تأکید بر رشد علمی و فناوری، مشارکت و ثبات

سیاسی، ایجاد تعادل میان مناطق مختلف کشور، وحدت و هویت ملی، قدرت اقتصادی و دفاعی و ارتقای جایگاه جهانی ایران.

۲۱ - هویت بخشی به سیمای شهر و روستا.

- باز آفرینی و روزآمد سازی معماری ایرانی - اسلامی.

- رعایت معیارهای پیشرفته برای ایمنی بناها و استحکام ساخت و سازها.

۲۲ - تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت.

همان‌طور که می‌دانید مطالعات مربوط به تهیه سند چشم‌انداز بلند مدت جمهوری

اسلامی ایران برای دوره بیست ساله با در نظر گرفتن سه عامل:

۱ - آرمان‌ها و ویژگی‌های جامعه ایده‌آل.

۲ - شرایط اقتصادی - اجتماعی موجود کشور.

۳ - تحولات بین‌المللی و منطقه‌ای و ویژگی‌های اقتصادی و فناوری جهانی انجام گرفته

که نتایج آن جمع‌بندی شده است.

براساس متن چشم‌انداز، در آینده‌های ممکن در افق چشم‌انداز سه نوع نگاه وجود دارد: نگاه انفعالی، نگاه فعال و نگاه آینده‌ساز. لازمه نگاه‌های فعال و آینده‌ساز موردنظر چشم‌انداز، حرکت برپایه مدیریت است و لازمه آن در برگزیده کلیه قلمروهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی به صورت یک کلیت و همچنین نگاه تعاملی با منظومه خرد و کلان، ملی و فراملی فرآیندها و قلمروها با یکدیگر است. از این‌رو در این نگاه حذف قلمرو یا قلمروها و بها دادن به یکی و نادیده گرفتن دیگری، مطرح نیست و بین قلمروهای ممکن اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و زیست‌محیطی نه تنها تقابلی نیست، بلکه چگونگی در هم‌آمیزی کارآمدتر آنها به عنوان یک دغدغه مطرح است.

بدینسان آینده‌های ممکن این برنامه در افق چشم‌انداز در سه گزینه: تداوم روند گذشته، رشد سریع با رویکرد هم‌پیوندی، رشد معتدل با رویکرد هم‌پیوندی تنظیم شده است. در سند چشم‌انداز محورهای اساسی و دیدمان چشم‌انداز براساس ذیل تنظیم شده است:

- ۱ - رشد مستمر و پایدار.
 - ۲ - توسعه مبتنی بر دانایی.
 - ۳ - تعامل فعال با اقتصاد جهانی.
 - ۴ - رقابت‌پذیری اقتصاد.
 - ۵ - امنیت انسانی و عدالت اجتماعی.
 - ۶ - امنیت ملی.
 - ۷ - ارتقای کیفیت سطح زندگی.
 - ۸ - محیط‌زیست و توسعه پایدار.
 - ۹ - توسعه فرهنگی.
 - ۱۰ - توسعه مدیریت دولت.
 - ۱۱ - امنیت و توسعه قضایی.
 - ۱۲ - تعادل و توازن منطقه‌ای کشور براساس موازین آمایش سرزمین.
- در هدف‌ها و سیاست‌های کلی برنامه چشم‌انداز نیز چنین آمده است:
- پرورش انسان دین‌باور، آگاه، انعطاف‌پذیر و ماهر با قابلیت‌های مشارکت و فعالیت در فضای نوین رقابتی و نوآوری در حال تغییر.
- مشارکت همه‌جانبه سرمایه انسانی عظیم کشور از جمله جوانان و متخصصین داخل

و خارج در توسعه کشور.
و در تبیین توسعه مبتنی بر داناپی نکات ذیل ارائه شده است:
— استقرار انباشت سرمایه انسانی کارآمد، خلاقیت، کارآفرینی و نوآوری،
توسعه (کاربرد) فناوری اطلاعات و ارتباطات و بسط کار و فعالیت ملی.

امنیت انسانی و عدالت اجتماعی

- آموزش و کسب مهارت.
- رفع موانع قانونی و کاستن از نابرابری‌ها و تبعیض‌های جنسیتی.
- ایجاد امنیت شغلی.
- برقراری عدالت اجتماعی.
- زمینه‌سازی برای شکل‌گیری مطلوب هویتی.
- احترام به حقوق و حریم خصوصی افراد.
- ایجاد امنیت فردی و مصونیت از خشونت و تجاوز.

همچنین در تبیین توسعه فرهنگی در سند چشم‌انداز چنین آمده است:
بسط توسعه‌ای باورها، تفکرات، سنت‌ها و تلقی‌ها از طریق:
- تقویت و تعمیق فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی.
- پی‌ریزی ارتباط مبتنی بر همدلی و تفاهم بین‌آحاد مردم.
- رشد فرهنگ معنویت، ایمان و اعتقاد وجدان اجتماعی.
- ترویج و تعمیق فرهنگ قانون‌پذیری.
و برای امنیت و توسعه قضایی:
یکی از موارد: ایجادساز و کار و بستر لازم برای پیشگیری از وقوع جرم مطرح شده است.

نگاهی کوتاه به آنچه به صورت‌گزینشی از چشم‌انداز بیست‌ساله کشور تقدیم شد، به خوبی روشن می‌سازد که بدون ارتقای نقش مساجد و ایفای صحیح آن، تحقق اهداف و راهبردها و الزامات چشم‌انداز میسر نیست. براین اساس با توجه به آن که بخش عمده‌ای از فضای فرهنگی کشور را مساجد تشکیل می‌دهد، برای تحقق اهداف فرهنگی باید مساجد را احیا نمود.

براین اساس در افق چشم‌انداز کشور از نظر وضعیت مساجد باید:

- ۱ - برخوردار از تشکیلات مدیریت کلان و یکپارچه در کل کشور.
 - ۲ - برخوردار از مساجد شکیل و زیبا به مقدار نیاز با ساختمان و تجهیزات کامل و متناسب با شأن نظام جمهوری اسلامی و ملت بزرگ و قهرمان ایران، نظیف، معطر و براساس استانداردها و معیارهای قرآنی، روایی و نظام مهندسی کشور.
 - ۳ - دارای اقامه سه وقت نماز، باز بودن درب در همه اوقات، برقراری کلاس آموزش قرآن و معارف دینی، مجهز به کتابخانه و رایانه برای نشر علوم اسلامی و بدون ایجاد مزاحمت برای همسایگان.
 - ۴ - برخوردار از ائمه جماعاتی عالم، اندیشمند، پارسا، آشنا با فنون مشاوره و مدیریت و دارای ارتباطات مردمی گسترده.
 - ۵ - دارای کارگزارانی مدیر، مدبر، پارسا، آموخته، مجرب و توانا.
 - ۶ - دارای تأسیسات جانبی و تکمیلی و برنامه‌های متنوع و جذاب تبلیغی و آموزشی با جاذبه‌های علمی - معنوی متناسب با نیاز نسل جوان.
 - ۷ - حاضر در متن زندگی مردم و مرتبط و مؤثر در کلیه امور سیاسی، اقتصادی و... از طریق برقراری پیوند مستحکم و ارائه آموزه‌های دینی و معطر ساختن فضای مدرسه، دانشگاه، بازار و محیط پیرامونی با فرهنگ ناب اسلامی و ارتقا و افزون ساختن کارکردها و خدمات.
- اکنون پرسش اساسی آن است که طی این طریق چگونه باید صورت پذیرد و چه اقداماتی برای تحقق آن باید انجام شود؟
- در این راستا به برخی از امور مهم اشاره می‌گردد تا دیدگاه حضار گرامی پیرامون آن مطرح و در تدوین نهایی مورد بهره برداری قرار گیرد:
- ۱ - ادغام تشکیلات موازی دست‌اندرکار در امور مساجد و تشکیل يك سازمان یکپارچه برای مدیریت کلان کلیه امور مساجد یا ادامه روند نامطلوب فعلی؟!
 - ۲ - تشکیل شورای عالی ناظر بر ساخت و ساز مسجد با زیر مجموعه‌های تخصصی از نظر سازه‌های مهندسی، معماری اسلامی، استانداردهای دینی و... .
 - ۳ - تأسیس دانشگاه مسجد برای آموزش کلیه کارگزاران مسجد و ارائه آموزش‌های لازم برای تربیت نیروی انسانی شایسته مدیریت مسجد.

- نوع آموزش‌های لازم برای ائمه جماعات، هیئت امنا، خدام، مربیان قرآن و... .
- ۴ - ساماندهی نظام مالی و پیش‌بینی کلیه هزینه‌های مورد نیاز مساجد و تلاش برای تأمین آن از طریق مشارکت عمومی، امور وقفی و مساعدت‌های دولت جمهوری اسلامی.
- شکل و چگونگی مساعدت دولت با توجه به لزوم حفظ استقلال مساجد و غیردولتی باقی ماندن آنها.
- ۵ - ارائه برنامه‌های آموزشی معارف دینی قرآنی با استفاده از کلیه امکانات نوین و مجهز ساختن کتابخانه، مرکز رایانه و اطلاع‌رسانی و توانا در پاسخ به پرسش‌های دینی نسل جوان.
- چگونگی ارائه برنامه‌ها و خدمات.
- تجهیزات مورد نیاز.
- لزوم طراحی شبکه رایانه‌ای بین مساجد با زیر مجموعه‌های مختلف.

الف) چالش‌های موجود در مساجد ایران

برابر با روایات مساجد پایگاه توحید، خانه‌های خدا در زمین، سکوی عروج، محل عبادت، بازار آخرت، محیط رحمت، بهترین مکان‌های زمین، کلاس تربیت، بستان بهشتیان، مطاف عاشقان، امید محرمان، مأمن مستضعفان، میعادگاه متقین و صیانت‌گاه مؤمنین است. افزون بر آن با سیری در سنت و سیره پیامبر گرامی اسلام، امامان معصوم و مؤمنان تاریخ صدر اسلام به این حقیقت دست می‌یابیم که مساجد در امور و ابعاد گوناگون دارا نقش عمده و اساسی بودند و در خدمت ترویج فرهنگ اسلام و نشر معارف دین و ابلاغ پیام و رهنمودهای حیات‌بخش پیامبر و ائمه معصومین و در يك جمله در راستای تأمین سعادت و ارتقای سطح اندیشه، اخلاق و فرهنگ مسلمانان قرار داشتند.

با کمال تأسف به تدریج مساجد در کشورهای اسلامی به آسیب، چالش‌ها و موانعی دچار شدند که کارایی آنها را در امور مختلف کاهش داد. کاهش نقش‌آفرینی مساجد در همه سرزمین‌های اسلامی پیامدهای ناگواری را در پی داشت که مشهود است.

اکنون در این شرایط حساس تاریخ که از يك سو آمریکا با اشغال دو کشور اسلامی فریاد آغاز شدن دوباره جنگ‌های صلیبی را به گوش رسانیده و از سوی دیگر دشمن با به کار گرفتن همه تجهیزات و امکانات خود در زمینه فرهنگی تهاجم همه جانبه‌ای نسبت به نسل جوان

صورت داده است و می‌کوشد در سایه آن هویت جوانان مسلمان رابه یغما برده و آنان را به مبلغان بی‌مزد خود بدل سازد، باید بکوشیم با شناخت موانع و آسیب‌ها، بار دیگر از مساجد در عالی‌ترین شکل ممکن بهره‌برداری نموده و برای صیانت از دستاوردهای انقلاب و خون‌بهای شهیدان آن فضاهای مقدس را فعال و پرنشاط سازیم.

آسیب، چالش‌ها و موانع را می‌توان در امور ذیل دسته‌بندی نمود:

- ۱ - نبود اطلاعات جامع از وضعیت مساجد کشور و در نتیجه عدم تحلیل آماری لازم برای مورد توجه قرار دادن آن در جهت‌گیری‌های اساسی مربوط به مساجد.
- ۲ - وجود تشکیلات موازی و ناهماهنگ و تعدد مراکز دخیل در مدیریت و امور مسجد.
- ۳ - فقدان استراتژی و سیاستگذاری کلان در امور مختلف مساجد در برنامه کلان توسعه و عدم بذل توجه کافی در برنامه‌ریزی‌های بلندمدت توسعه به مساجد و عدم تخصیص بودجه لازم برای آن.
- ۴ - عدم برنامه‌ریزی مناسب برای استفاده کامل، مطلوب و بهینه از مساجد با شرایط و وضعیت کنونی.
- ۵ - فقدان استراتژی روشن در مورد چگونگی حضور و دخالت دولت و نحوه مشارکت مردم در مساجد.
- ۶ - عدم وجود یک گروه کارشناسی قوی و کاردان جهت بازآفرینی نقش‌ها و کارکردهای مساجد و به روز کردن آن و عدم توجه مدیریت و برنامه‌ریزی کلان کشور به این امر.
- ۷ - عدم وجود یک مرکز قوی پژوهش و تحقیقات بنیادی و کاربردی ویژه مساجد و اجرای نامناسب و غیرکاربردی پروژه‌های تحقیقاتی و پژوهشی در حال انجام درباره مساجد.
- ۸ - ساخت مراکز متعدد فرهنگی هنری رقیب با بودجه و امکانات کافی به جای تقویت و گسترش فضای فرهنگی و هنری مساجد.

ب) آسیب و چالش‌های فیزیکی و سخت‌افزاری

- ۹ - عدم طراحی الگوی مناسب معماری در تیپ‌های گوناگون برای ساخت مساجد در دوران معاصر.
- ۱۰ - فقدان امکانات مناسب تأسیساتی، فرهنگی، رفاهی همانند کفشداری، پارکینگ،

مهد كودك، درمانگاه، صندوق قرض الحسنه و... .
۱۱ - عدم بهره‌مندی از سرویس‌های بهداشتی مناسب، تهویه، سیستم‌های برودتی و حرارتی مطبوع نظافت، آراستگی، زیبایی، خوشبویی و نداشتن فضا سازی بیرونی جذاب.
۱۲ - عدم کنترل کیفی و عدم رعایت اصول مهندسی، مقاوم سازی و عدم حفظ و مرمت مورد نیاز به صورت مداوم.

ج) آسیب و چالش‌های مربوط به نیروی انسانی و کارگزاران

۱۳ - فقدان سیستم جذب و گزینش برای کارگزاران مساجد در کشور.
۱۴ - عدم ساماندهی مناسب منابع نیروی انسانی موجود مساجد.
۱۵ - فقدان نظارت و ارزیابی مستمر بر عملکرد کارگزاران مساجد.
۱۶ - عدم استفاده از توانایی‌های جوانان در انجام امور مساجد و به کار نگرفتن نیروی کار آنان.
۱۷ - فقدان آموزش‌های روزآمد برای کارگزاران مساجد.
۱۸ - عدم تغذیه فکری منابع نیروی انسانی به طور مداوم.
۱۹ - عدم تأمین مالی آبرومندانانه کارگزاران بویژه خادمان و در نتیجه عدم مسئولیت‌پذیری آنان.

د) آسیب و چالش‌های محتوایی و برنامه‌ای

۲۰ - تعطیلی اغلب مساجد جز در ایام خاص، عدم اقامه نماز جماعت در سه یا پنج نوبت، بسته بودن درب مساجد جز در وقت نماز و نبود برنامه مداوم نیایش و قرآن‌آموزی در آن.
۲۱ - فقدان برنامه‌ریزی‌های جذاب هماهنگ و متناسب با نیازهای اقشار مختلف جامعه و در نتیجه عدم اجرای برنامه‌های تبلیغی و فرهنگی مناسب.
۲۲ - فقدان فضا سازی برای حضور مردم و نسل جوان و عدم فرهنگ سازی و اطلاع رسانی صحیح در مورد برنامه مساجد در رسانه‌های جمعی بویژه رسانه ملی.
۲۳ - عدم تقویت و غنی سازی کتابخانه‌های مساجد کشور به طور مداوم.
۲۴ - عدم استفاده از تجهیزات فرهنگی، هنری، رایانه‌ای و نرم‌افزاری روز و عدم استفاده از ابزار و زبان هنر در برنامه‌های تبلیغی فرهنگی مساجد.

راه کارهای توسعه و تعمیق جایگاه و نقش آفرینی مساجد و جذب جوانان

- ۱ - ادغام تشکیلات موازی در مرکز رسیدگی به امور مساجد که به فرمان مقام معظم رهبری تأسیس شده است و هماهنگ نمودن کلیه فعالیت‌های مرتبط با مسجد با آن.
- ۲ - تعیین استراتژی و سیاست کلان در برنامه چهارم توسعه و اختصاص بودجه لازم و کافی.
- ۳ - اهتمام دولت و تشویق و ترغیب عمومی برای احداث، نوسازی و بهسازی مساجد و مجهز ساختن آن به تجهیزات روزآمد و حمایت از مساجد مناطق محروم.
- ۴ - تلاش در جهت وضع قوانین لازم برای حمایت‌های حقوقی و اجتماعی از مساجد.
- ۵ - جذب و بهره‌مندی از نیرو و امکانات قابل استفاده در محدوده مسجد.
- ۶ - اقدامات لازم برای بازنشسته نمودن خادمان از کار افتاده و تلاش برای به کار گرفتن خادمان جوان و مناسب در جهت پاکیزگی و نظافت مساجد.
- ۷ - سیاستگذاری و برنامه‌ریزی کلان فرهنگی متناسب با نیازهای اقشار مختلف جامعه بر محوریت آموزش فرائد، ترجمه و تفسیر قرآن در مساجد.
- ۸ - فضا سازی لازم برای جذب هرچه بیشتر همه اقشار نسل جوان به مساجد در جهت مقابله با تهاجم فرهنگی توسط رسانه‌های جمعی بویژه رسانه ملی.
- ۹ - تأسیس دانشگاه مسجد و ارایه آموزش‌های روزآمد به کارگزاران مسجد.
- ۱۰ - تداوم برپایی همایش‌ها و جشنواره‌های بین‌المللی، کشوری، استانی و شهرستانی برای تبیین، احیاء و ارتقای جایگاه مساجد در جهان اسلام.
- ۱۱ - ایجاد پژوهشکده مسجد و انجام مداوم پژوهش‌های بنیادی و کاربردی برای احیاء و روزآمد نمودن مساجد.
- ۱۲ - تشکیل شورای عالی مهندسی مساجد و طراحی الگوی مناسب معماری و ساماندهی و نظارت بر کم و کیفیت بنا و تجهیزات مساجد و هدایت و ساماندهی ساخت و تجهیز مسجد براساس نیاز مناطق مختلف.
- ۱۳ - طراحی سیستم ماهواره‌ای و شبکه جهانی مساجد در اینترنت و بهره‌گیری مناسب از تکنولوژی ارتباطات و مبادله اطلاعات و برنامه‌ها و تجربیات با مساجد سراسر جهان و جوامع دیگر اسلامی در جهت اعتلای هرچه بیشتر نقش و جایگاه مسجد در جهان.

۱۴ - تلاش در مدیریت و برنامه‌ریزی کلان کشور برای ارتباط و حضور مسجد در متن زندگی مردم و ارتباط آن با مراکز مختلف آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و... .

راهکارهای توسعه کمی و کیفی و جذب جوانان به مسجد

پژوهش‌ها ثابت کرده است که توسعه به عنوان واقعیتی مطلوب دارای ابعاد مختلفی است؛ خوشبختانه در جهان معاصر، ابعاد گوناگون توسعه و ارتباط و پیوندها و تأثیر و تأثر متقابلی که بین ابعاد توسعه وجود دارد مورد توجه جدی قرار گرفته و به خوبی آشکار شده است که توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی بدون توسعه فرهنگی و توسعه منابع نیروی انسانی امری کاملاً دور از دسترس است؛ همچنان که توسعه فرهنگی و توسعه منابع نیروی انسانی بدون انجام توسعه اقتصادی اجتماعی سیاسی با مشکلات فراوانی مواجه می‌باشد!

براین اساس ضرورت توسعه فرهنگی و لوازم تعلیم و تربیت و پرورش نیروی انسانی پارسا، کارآمد و توانا در تحقق دیگر ابعاد توسعه واقعیتی انکارناپذیر است. نکته مهم و قابل توجه در این راستا تبیین نقش و جایگاه مساجد در توسعه همه جانبه کشور است.

با کمال تأسف عدم توجه کافی به مساجد، نقش، جایگاه، جاذبه‌های بی‌بدیل و تأثیرات عظیم و ممکن مساجد را به شدت کاهش داده است و این کاهش، پیامدهای ناگواری همچون توسعه تأثیرات تهاجم فرهنگی بر جوانان و امت اسلامی را در پی داشته است.

اکنون این حقیقت نه تنها برای اندیشمندان و فرهیختگان کشور و امت اسلامی بلکه

بر عموم مردم به خوبی آشکار شده است و برای تحقق ابعاد دیگر توسعه در کشور و جهان اسلام

باید نخست به فکر توسعه کمی و کیفی مساجد باشیم؛ این سخن، يك سخن احساسی

یا يك توصیه غیرکارشناسی و غیرعلمی و از سر خیال‌پردازی و آرمان‌گرایی صرف نیست،

بلکه سخنی براساس جستارهای پژوهش‌های بنیادی و کاربردی که بر مبنای «**ولکم فی رسول الله**

اسوه حسنه» از روش و سیره مبارک آن حضرت صلی‌الله‌علیه‌وآله در بنیانگذاری تمدن بزرگ اسلامی اتخاذ

شده است. پیامبر بزرگی که در توقف چهار روزه خود در دهکده قبا، مسجد قبا را بنا نموده

و در مسیر آمدن به مدینه در محل زندگی قبیله بنی‌سالم، نماز جمعه را در مسجد آن قبیله اقامه

فرمودند و در آغاز ورود به شهر مدینه با فرود آمدن ناقه دارای مأموریت، آن محل را برای

ساختن مسجد خریداری و مسجد نبوی یا به دیگر سخن قطعه‌ای از باغ‌های بهشت را در زمینی

خاکی برپا ساخت و همه ابعاد زندگی مردم را با آن گره زده و تالو نورانی آموزه‌های مسجد را

بر زوایای مختلف حیات بشری تاباند و دین توحیدی و شریعت عالی خود را از آن کانون

هدایت منتشر ساخت و بدین طریق، راه و روش توسعه همه جانبه امت اسلامی را به امت اسلامی آموزش داد.

آری بدون تردید در توسعه کشور مهم‌ترین مسئله، بعد فرهنگی است و اگر در توسعه اجتماعی و اقتصادی به مسائل فرهنگی توجه نشود، توسعه اجتماعی و اقتصادی به مفهوم امروزی آن نیز تحقق نخواهد یافت. با عنایت به آن که مساجد محل اصلی نشر فرهنگ دینی و مذهبی کشور است، بنابراین در توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی، باید توسعه را از پایگاه‌های فرهنگ دینی یعنی مساجد شروع کرد، زیرا تقویت این پایگاه‌های دینی به معنای مصون‌سازی فرهنگ خودی در برابر هجوم فرهنگی بیگانگان است. فرد هالیدی از شخصیت‌های امنیتی و سیاسی انگلیس و طرح براندازی خاموش یا براندازی در سکوت، یکی از راه‌های براندازی جمهوری اسلامی را محدود کردن نقش شبکه مساجد عنوان می‌کند.

نکته قابل تأمل آن است که مساجد، تنها مراکزی هستند که می‌توان از آنها به عنوان بهترین اماکن مقدس برای جذب مردم عموماً و جذب جوانان خصوصاً استفاده کرد. اگر امت اسلامی بخواهد جوانان را در مکان‌های دیگری جز مساجد، سازماندهی کند، باید هزینه‌های فراوانی را صرف کند، اما با هزینه‌ای بسیار اندک، با بهره‌برداری بهینه از مساجد، جذب جوانان کاملاً عملی، موفق و مقرون به صرفه می‌باشد و دارای آثار بسیار مبارکی است.

آنچه در پی می‌آید موضوعاتی است برای تأمل، اندیشیدن، جستجو و کنکاش پیرامون راه‌های توسعه و چاره‌اندیشی برای رفع موانع توسعه کمی و کیفی مساجد.

امید است در سایه الطاف الهی با توسعه مساجد، توسعه حقیقی و همه جانبه در کشور و در میان امت اسلامی پدید آید.

الف) توسعه کمی

با آن که در کشور بیش از ۶۰۰۰۰ مسجِد با مساحتی بالغ بر ۳۶۰۰۰۰۰۰ متر مربع زمین و ۱۷۰۰۰۰۰۰ متر مربع زیربنا در بهترین مکان‌های شهر و روستا یعنی تقریباً به ازای هر ۱۰۰۰ نفر یک مسجِد وجود دارد اما با کمال تأسف به دلیل آن که در ساختن مساجد، میزان جمعیت پیرامون، منطقه جغرافیایی، فاصله متناسب با مساجد دیگر و... رعایت نشده و سیاست مدون و مشخصی در زمینه ساخت مسجِد وجود نداشته، در بعضی از محلات پر جمعیت مسجِدی وجود ندارد و یا اگر هست مسجِدی بسیار کوچک است که جوابگوی خیل عظیم نمازگزاران

نیست و بر عکس در برخی از مناطق کم جمعیت، مساجد بزرگ یا نزدیک به هم ساخته شده که خلوت بودن بعضی آنها هنگام اقامه نماز در شأن جامعه اسلامی نیست. این مشکل در کل جهان اسلام نیز به چشم می‌خورد.

در این راستا باید براساس مطالعات آمار و جمعیت‌شناسی، بررسی و تحلیل لازم صورت پذیرد تا مشخص شود چه مناطقی به چه تعداد مسجد و با چه مساحتی نیاز دارند تا در زمینه ساخت مسجد افراط و تفریط صورت نگیرد.

افزودن برآن در تجهیز، آراستگی، رنگ‌آمیزی و تنظیف مساجد و زیباسازی نمای بیرونی آنها باید به نکات ذیل توجه شود:

- مقاوم‌سازی ساختمان مسجد در برابر حوادث طبیعی مثل سیل، زلزله، طوفان و غیره.

- تمهیدات لازم برای حضور قشر عزیز جانباز و معلول.

- در نظر گرفتن مکان لازم برای پارکینگ خودروهای نمازگزاران در مناطق مورد نیاز.

- طراحی مکان مناسب همچون مهدکودک برای نگهداری نوزادان زنان و مادران دارای فرزند خردسال.

- ایجاد تأسیسات تکمیلی و مورد نیاز مسجد همانند مهد کودک، مدرسه، درمانگاه، صندوق قرض‌الحسنه، صندوق بازنشستگی، مرکز مشاوره و امور تربیتی و ورزشی داشته باشد، مرکز کم‌رسانی به مردم.

- طراحی تأسیسات برودتی و حرارتی پیشرفته متناسب با محیط جغرافیایی.

- تنظیم صحیح سیستم نور و صدای مسجد.

- طراحی و اجرای فضای سبز و گل‌کاری و استفاده از رنگ‌های آرام‌بخش همراه با طرح‌های تلفیقی.

- استفاده از اسپری‌های خوشبو کننده هوا قبل از شروع نمازهای جماعت و مراسم مذهبی در فضای صحن مسجد مورد نظر.

- ساخت کفشداری خارج از شبستان، از جنس سنگ.

- استفاده از سجاده یا فرش‌های مناسب سراسری و علامت‌گذاری با پارچه سفید و شستشوی آن در هر شش ماه یک بار.

- حفظ سادگی و پویایی مسجد که پیامبر بر آن امر اصرار می‌ورزید در دوران معاصر؟

دیدگاه خویش را پیرامون پرسش‌های ذیل بیان فرمایید:

- ۱ - آیا می‌توان استاندارد مشخصی برای تأسیس مسجد به ازای جمعیت و تراکم آن مشخص نمود، استدلال شما برای آن پیشنهاد چیست؟
- ۲ - برای اصلاح وضع موجود که در ساختن مساجد، میزان جمعیت پیرامونی، منطقه جغرافیایی، فاصله متناسب با مساجد دیگر و... رعایت نشده، چه راه کارهایی وجود دارد؟
- ۳ - افزایش بر جمعیت و تراکم آن چه معیارهایی را می‌توان برای لزوم تأسیس مسجد در نظر گرفت؟!
- ۴ - چه روش‌هایی برای جذب مشارکت هرچه بیشتر مردم در ساخت و توسعه کمی مساجد وجود دارد؟
- ۵ - در چه زمینه، چگونه و با چه روش‌هایی می‌توان از مساعدت و کمک‌های عمومی و دولتی برای ساخت و توسعه کمی مساجد بهره برد، بدون آن که استقلال مساجد خدشه‌دار شود؟
- تدوین و اجرای قوانین لازم؟ اختصاص بودجه و در اختیار مرکز رسیدگی قرار دادن؟ ساخت تأسیسات جانبی و تکمیلی؟ اجرای ساخت؟ تصویب و اجرای معافیت در پرداخت هزینه‌های آب و برق و گاز؟ و... .
- ۶ - موانع و چالش‌های توسعه کمی مساجد و راه برطرف ساختن آن چیست؟

ب) توسعه کیفی

مقصود از توسعه کیفی، بهینه‌سازی بهره‌برداری، گسترش نقش، جایگاه، کارکرد و ارتقای سطح و بالا بردن کیفیت و ارائه خدمات عبادی، آموزشی و... و افزودن ساختن جاذبه‌های مسجد و در يك جمله آوردن مسجد در متن زندگی مردم مسلمان و برقراری و مستحکم ساختن پیوند بین مسجد و امور مختلف حیات بشری است.

نگاهی کوتاه به تاریخ اسلام نشان می‌دهد که مسجدالنبی مثل بعضی از مساجد خاك گرفته، متروکه و یا تشریفاتی امروز نبود که تنها هنگام نماز باز و پس از آن بسته شود و از روح زندگی و حرکت اصیل حیات باز بماند. در صدر اسلام مسجد مرکز زندگی و تپش حیات و محل دریافت طرح، مرکز جدیدترین خبرها و اقدامات مسلمانان و مرکز ارسال پیک‌ها به قبایل و کشورها و خلاصه جایگاه اصیل ارائه دعوت اسلامی به افراد انسانی بود. سرنوشت ملتها

و دولت‌ها در مسجد پیامبر رقم زده می‌شد و تمدن و فرهنگ اسلام از آن مرکز نورانی راهی جهان می‌گردید.

براین اساس با توجه به آن که منحصر ساختن مساجد کشور با این فضای بزرگ و عالی به برگزاری يك وعده یا دو وعده نماز جماعت، برگزاری مجالس ترحیم و عزاداری و بسته بودن درب آن در بیشتر اوقات و عدم برگزاری مجالس شاد و آموزشی چون مراسم ازدواج، تعلیم و تربیت و مذاکرات علمی و تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و امورات مربوط به پیشرفت و برنامه‌های خانواده و زندگی یکی از خسارت‌های بزرگ دوران معاصر است، به نظر شما در بهینه‌سازی استفاده از مساجد چه باید کرد؟

۱ - در دوران معاصر، مساجد چه نقش و کارکردهایی را می‌توانند برعهده گیرند؟

۲ - نوع خدمات عمومی، اجتماعی را اکنون بر زمین مانده و مسجد می‌تواند آنها را برعهده گیرد کدام است؟! و چگونگی ارائه آن از طریق مسجد؟!

۳ - چه نوع تأسیساتی را در کنار مسجد و برای برعهده گرفتن نقش و کارکردهای جدید لازم می‌دانید؟

۴ - چگونه می‌توان کارکرد و خدمات مساجد کنونی را افزایش داد؟

- راه‌اندازی مرکز ارائه خدمات آموزشی و رفاهی مسجد؟

۵ - برنامه‌ریزی کلان و برنامه‌های میان مدت و کوتاه مدت اجرایی برای مساجد

به صورت متمرکز یا غیرمتمرکز کدام يك مناسب‌تر است؟ چرا؟

۶ - چه نوع آموزش‌هایی به ائمه محترم جماعات و کارگزاران دیگر مساجد می‌تواند در توسعه کیفی مؤثر باشد؟

۷ - تشکیل کلاس، فعال ساختن کتابخانه و نوارخانه، برگزاری دوره‌های سیر مطالعاتی،

تشکیل گروه‌های سرود و تواشیح، در اختیار داشتن رایانه، قرار دادن نام مساجد و فعالیت‌های آن در شبکه جهانی اینترنت و ارائه خدمات علمی دیگر از طریق مساجد، اطلاع‌رسانی نیکو، نصب تراکت‌ها و پیام‌های تبلیغاتی و فرهنگی دو روز قبل از اعیاد و وفیات و ایام الله و جمع‌آوری آنها بعد از مراسم و چگونگی آن در بالا بردن کیفیت و افزونی جاذبه‌ها چه نقشی می‌تواند ایفا نماید؟

۸ - نقش امام جماعت، هیئت امناء، خدام، بسیجیان و سایر نیروهای دست‌اندرکار در

توسعه چیست؟ امام جماعت ثابت، مراعات حال نمازگزاران، عدم خطابه طولانی در

بین‌الصلاتین، خوش برخورد، خوش اخلاق، خوش سیما، آشنا به مسائل شرعی و حتی‌الامکان جوان بودن خادم مسجد، تعیین مؤذن و تعقیب‌خوان خوش صدا، عدم پخش صدای برنامه‌های مسجد از جمله سخنرانی‌ها و سرودها از بلندگوی مساجد، رعایت اصول بهداشتی خصوصاً در آبدارخانه مسجد و نظافت مستمر وضوخانه و سرویس‌های بهداشتی و نصب جای مایع دستشویی و خشک کن برقی و... چه نقشی در ایجاد جاذبه برای همسایگان و توسعه کیفی مساجد دارند؟ موارد مؤثر دیگر کدامند؟

۹ - شیوه‌های مشارکت مردم و جوانان در مدیریت مساجد چگونه باید باشد تا ضمن عدم اخلال در امور مساجد را از ظرفیت و توانایی جوانان بهره‌مند سازد؟

۱۰ - موانع و مشکلات موجود در راه توسعه کیفی کدام است و راه کارهای عملی حل آنها چیست؟